

Netradičná tvorba pragmatika

Jan Komrska

1. Odchod do dôchodku – zmena pôsobiska

Svoju sedemdesiatku oslávil Vladimír Karfík na novom pracovisku po odchode z vysokej školy. Noví kolegovia, bývalí žiaci, boli síce mladší o jednu alebo aj dve generácie, to ale nebránilo výbornej spolupráci s pánom profesorom, na ktorú všetci radi spomínajú. Spoločenská atmosféra vo výskumných a projektových inštitúciách v sedemdesiatych rokoch bola pod vplyvmi silného normalizačného tlaku, ktorý mal, podobne ako v celej spoločnosti, odstrániť dôsledky Pražskej jari 1968. Súčasne sa ale začínali objavovať záblesky novej epochy, ktorú Radim Palouš označil ako svetovek. Jeho začiatok spája s udalosťou roka 1969 – návštevou človeka na Mesiaci, ktorá umožnila skutočný, fyzický a globálny pohľad na Zem. Politická moc v Československu striktnie prerušila rozvíjanie pluralitných koncepcií a pokusov o liberalizáciu spoločnosti, ale nezabránila rozvíjať vízie nového netradičného usporiadania a formovania mestského priestoru, v ktorých sa začínali uplatňovať globálne či globalizujúce pohľady.

V takejto situácii sedemdesiatnik profesor Karfík nastupuje do Slovenskej urbanisticko-projektovej organizácie (SUPO) v Bratislave do ateliéru, ktorý viedol Ing. arch. Milan Hladký, CSc. M. Hladký patril k zakladateľom tejto organizácie po tom, ako normalizácia po r. 1968 ukončila jeho pôsobenie v kresle ministra. Mimochodom poznamenávam, že ani V. Karfík ani M. Hladký nikdy nevzbudzovali dojem, že by pre nich pôsobenie v projektovo-výskumnej činnosti bolo akýmsi nežiadúcim ústupom z bývalého vyššieho postavenia. Pre V. Karfíka nebola problémom ani zmena v orientácii architektonickej činnosti smerom do väčších dimenzií, ani odklon od projektovania konkrétnych stavieb. O tom, že to nebolo také samozrejmé, svedčí spomienka M. Hladkého. Krátko po tom, ako začal Karfík pracovať v SUPO, stretol M. Hladký cestou do práce na nábřeží Dunaja penzionovaného profesora Emila Belluša. Prof. Belluš, so sebe vlastnou jemnou iróniou poznamenal: „Počul som, pán kolega, že ste urobili z architekta urbanistu?!“

Asi po dvoch rokoch aklimatizácie v urbanistickom prostredí SUPO bola táto organizácia pričlenená k URBIONU, Štátnemu inštitútu urbanizmu a územného plánovania a tak V. Karfík zostal naďalej vo sfére urbanizmu a územného plánovania. Po necelých 10-tich rokoch sa spolupráca s urbanistami nečakane rýchlo skončila. Jedného bežného pracovného dňa bol pán profesor pozvaný k riaditeľovi. Onedlho sa vrátil z riaditeľovej pracovne a lakonicky kolegom oznámil: „Ideme na Maltu.“ Keďže sme práve riešili nejaké otázky výstavby novej administratívnej budovy URBIONU, nazdávali sme sa, že je reč o stavebnom materiáli. Ale pán profesor nám vysvetlil, že sa práve rozhodol prijať ponuku prednášať na maltskej univerzite. Penzionovaný vysokoškolský profesor s neuveriteľným elánom vstúpil do odbornej oblasti, ktorá, hoci blízka, predsa bola v mnohom odlišná od jeho doterajšieho zamerania. Pre prácu bola charakteristická tímová spolupráca. Profesor Karfík v pracovných tímoch vynikal svojou odbornou a osobnostnou autoritou, hoci vo väčšine úloh figuroval v postavení člena tímu a nie ako jeho vedúci. Potvrdzoval tak známu tézu, že veľkosť autority nie je závislá na výške postavenia v hierarchii.

2. Tvorba počas pôsobenia v SUPO a v URBION-e

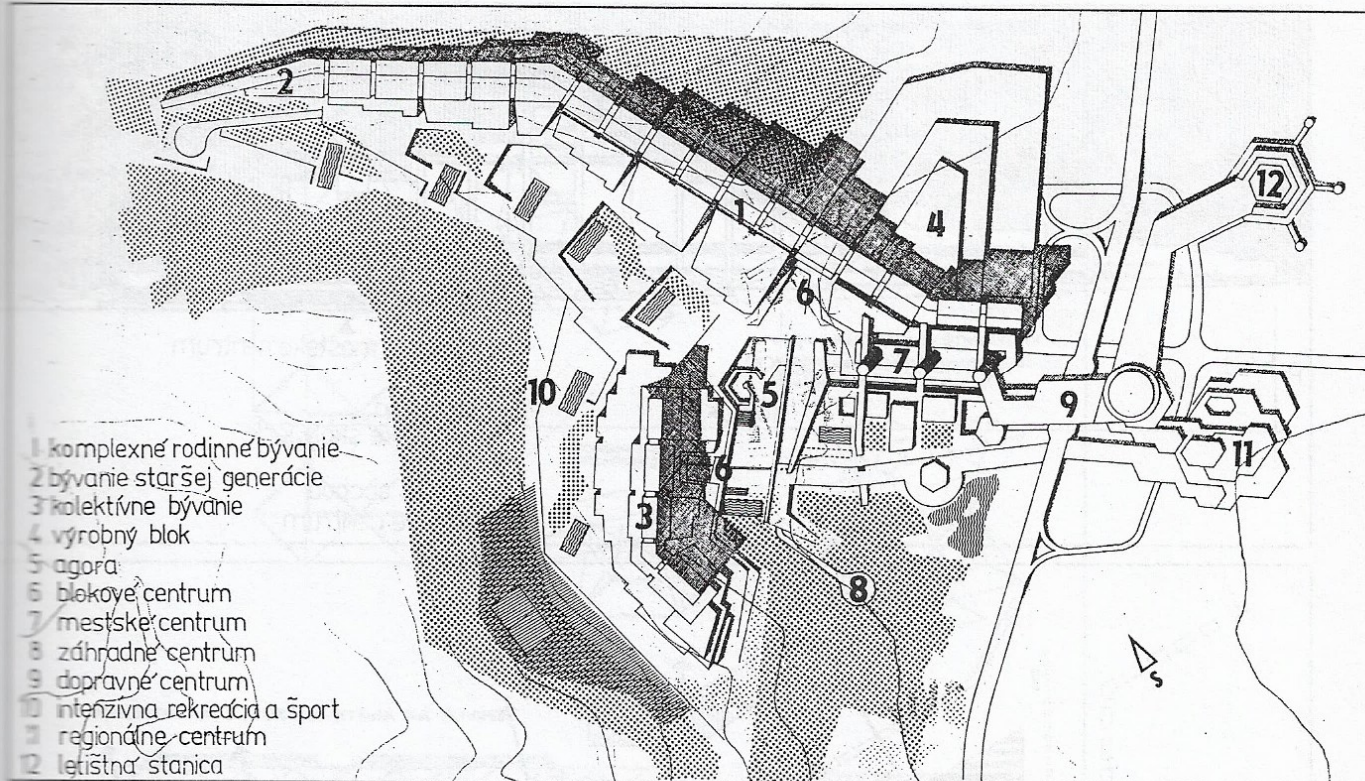
Práce V. Karfíka z obdobia, keď bol zamestnaný v SUPO a na URBIONE možno rozdeliť podľa druhu do 5 skupín, boli to:

- prognózne urbanistické vízie (obr. 1 – obr. 6)
- urbanisticko-architektonické štúdie (obr. 7, 8)
- urbanistické a architektonické štúdie priemyselných areálov (obr. 9)
- typizačné anormatívne práce (obr. 10 – 16)
- architektonické projektové práce (obr. 17, 18)

2.1 Prognózne urbanistické vízie

Komplexné mesto

Pravdepodobne prvou prácou, do ktorej sa v SUPO v r. 1971 V. Karfík zapojil, bola vizionárska štúdia s názvom „Komplexné mesto“, spoluautori architekti M. Hladký a J. Žiaran. Komplexné mesto bolo navrhované ako súčasť stredoslovenského mestského regiónu a poskytovalo v pešej dostupnosti bývanie, pracoviská, služby aj oddych pre 60 000 obyvateľov (obr. 1 – 3). Navrhovaná kompaktná, hustá, mestská štruktúra komplexného mesta bola uplatnená vo viace-

rých podobných víziách, ktoré v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch predkladali architekti ako jednu z možných ciest nového smerovania ľudských sídiel. Autori si pritom uvedomovali, že ako každá, tak aj ich vízia v sebe skrýva zárodoky protirečení a kládli si otázku, či ich snaha o zníženie nutných pohybov obyvateľov v sídle nevyvolá iné nežiadúce účinky.

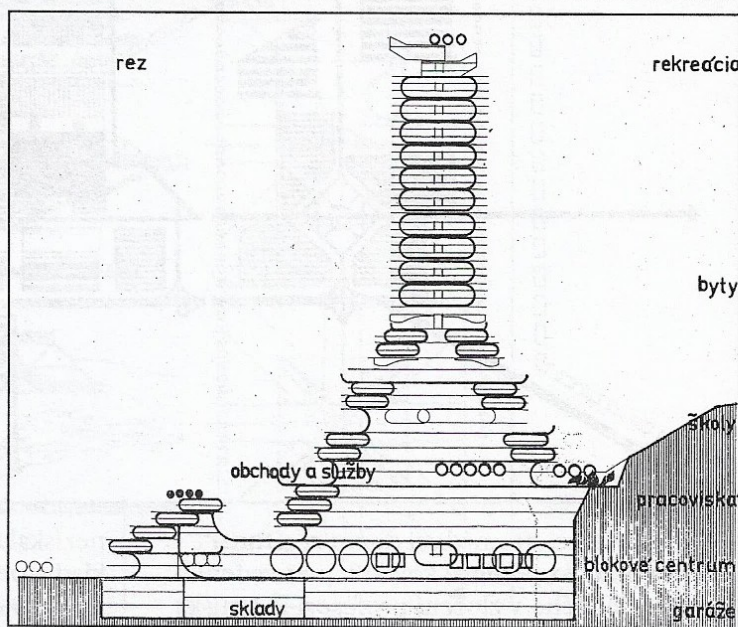
V. Karfík do štúdie prispel aplikáciou trendu k veľkopriestorovým riešeniam, ktorý sa po uplatnení v priemysle, obchodných domoch, administratívnych budovách, ukazoval zaujímavý aj v školských budovách.

Motocentrá

Urbanisticko-architektonické štúdie motocentier vychádzali z nutnosti reagovať na rastúcu automobilizáciu a rozvoj veľkých miest s presahom do regionálnych dimenzií (obr. 4). Predpokladaný vznik aglomerácií vo forme sídelných pásov prináša zo sebou nebezpečie zvýšeného tlaku dochádzky do centier. Štúdia predkladá návrh na zachytenie pohybu do mestského centra v komplexe vybavených vysunutých centrách dobre prístupných predovšetkým motorizovaným návštevníkom. Kolektív spracovateľov bol pravdepodobne rovnaký ako v štúdiu komplexné mesto a aj vklad V. Karfíka bol zrejme podobný.

Priestorové štruktúry v urbanizme

Podnetom pre spracovanie štúdie bola skúsenosť získaná pri projektovaní stavby s priestorovou priehradovou konštrukciou

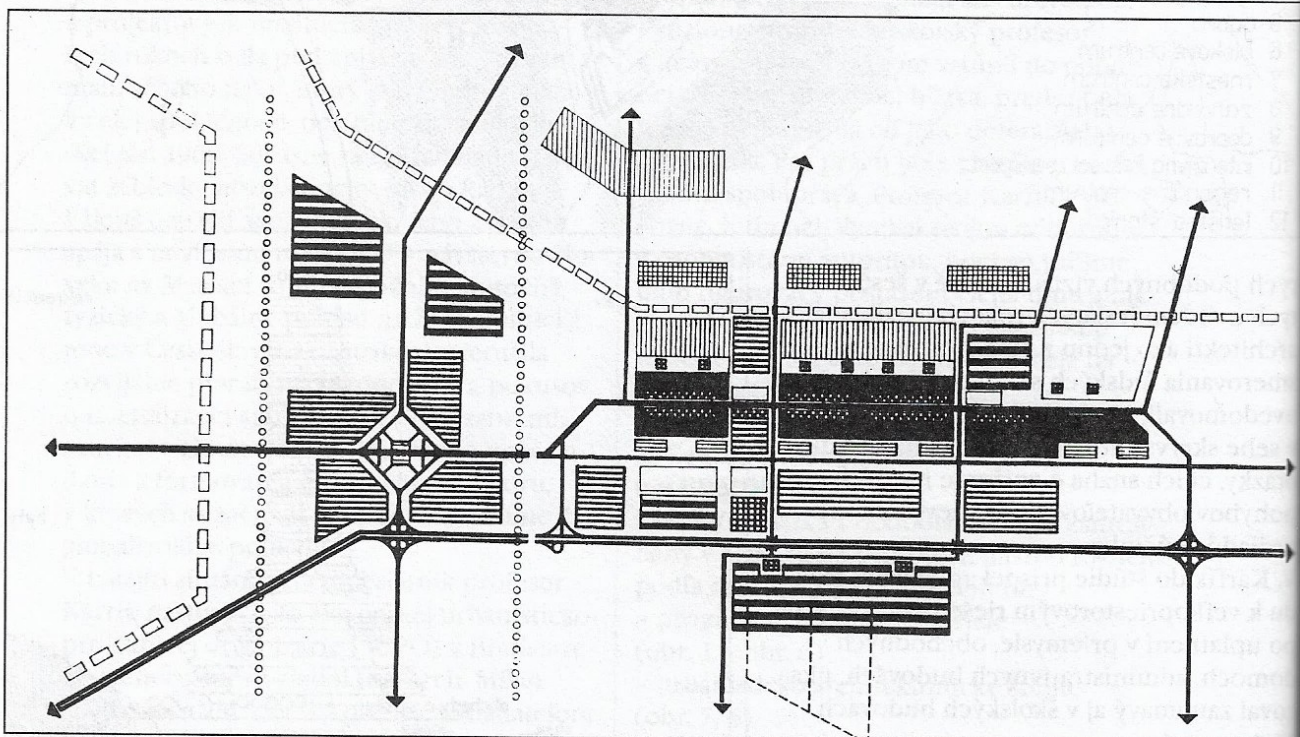
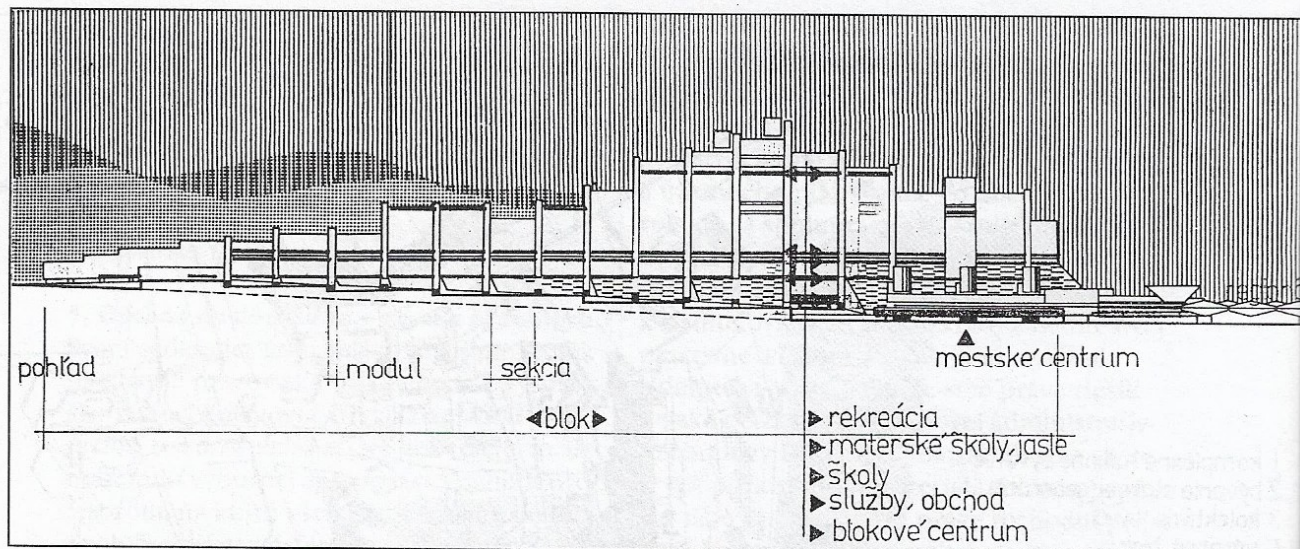
(obr. 5). V štúdiu sa vyskúšala možnosť prinešť overený konštrukčný princíp do urbanistickej dimenzie a vytvoriť nadzemný obytný komplex, výstavbu motocentra nad diaľničnou križovatkou a výstavný areál v moste nad riekou (obr. 6). Posledne menovaný príklad bol navrhnutý v polohe mostu na Košickej ulici v Bratislave. Štúdiu v r. 1975 spracoval kolektív architektov Hladký, Karfík, Komrska, Beňuška.

1 Komplexné mesto

2 Komplexné mesto, rez

2.2 Urbanisticko-architektonické štúdie

V rámci prípravy koncepcie hromadnej dopravy v Bratislave bola v r. 1975 vypracovaná urbanisticko-zastavovacia štúdia stanice

podzemnej hromadnej dopravy „Dunaj“. Na práci sa podieľal kolektív pod vedením M. Hladkého v zložení profesori E. Hruška, V. Karfík, dopravný inžinier J. Hladký a J. Komrska. Štúdia riešila stanicu v hĺbke 27 m pod terénom tak, že priestor nad stanicou bol zastavaný vo forme lievika, čím vznikli priestory s prirodzeným osvetlením. Stanica bola pre peších sprístupnená systémom podchodov od budovy Univerzity Komenského po divadlo Malá scéna väčšinou s otvoreným stropom (obr. 7). V roku 1978 prebehla na URBIONE vyhľadávacia súťaž na lokalitu pre nové Národné divadlo. Kolektív Karfík, Komrska, Nagy umiestnil nové divadlo na petržalské nábrevie Dunaja ako protiváhu Harmincovmu múzeu. Komplex bol doplnený o hotel, galériu a ďalšie objekty (obr. 8). Vybraná lokalita

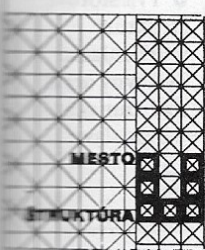
nezískala podporu, ale toto riešenie naďalej kladie otázku, či sa bez zástavby aspoň časti petržalského nábrevia stane Bratislava mestom na Dunaji.

2.3 Urbanistické a architektonické štúdie priemyselných areálov

Výrobné zariadenia boli predmetom záujmu V. Karfíka takmer počas celej profesionálnej dráhy. V nami sledovanom období riešil s architektom L. Klaučom stavebné dvory pre Bratislavu, priemyselný areál v Turčianskej kotline (Štúdia PÚP) a pre železnice predzávodný areál MTH vo Vrútkach (1974). V r. 1973 navrhol V. Karfík v spolupráci s architektom P. Andříkom ml. priemyselný areál Martin-sever (obr. 9). V návrhu zdôraznil nutnosť vytvorenia vstupného areálu so vzdelávacími, ubytovacími, rekreač-

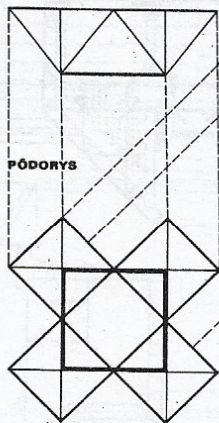
3 Komplexné mesto, pohľad

4 Motocyklové schéma sídelného mesta, M. Hladký, V. Karfík, J. Žiaran (1971-1972)

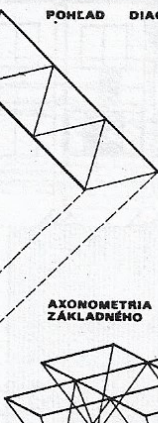

ZÁKLADNÝ KONŠTRUKČNÝ PRVOK

POHľad ČELNÝ

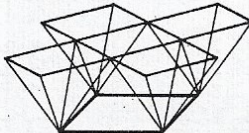

POHľad DIAGONÁLNY

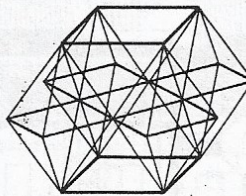

PÓDORYS

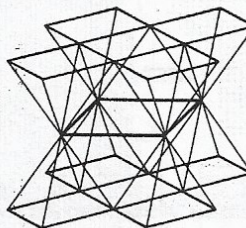
AXONOMETRIA ZÁKLADNÉHO PRVKU

VYTVORENIE SUPERŠTRUKTÚRY ZDVOJENOU PRIESTOROVOU KONŠTRUKCIOU /SPOLOČNÉ ZÁKLADNE PYRAMÍD/

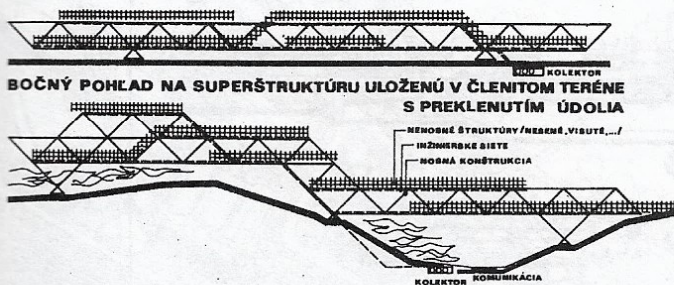

VYTVORENIE SUPERŠTRUKTÚRY ZDVOJENOU PRIESTOROVOU KONŠTRUKCIOU /SPOLOČNÉ VRCHOLY PYRAMÍD/

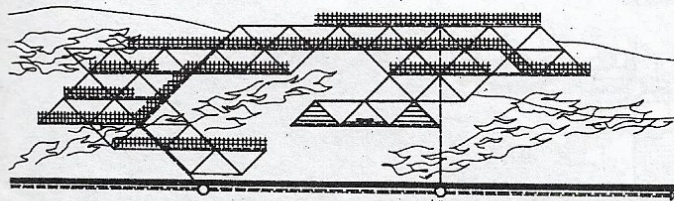

1

PRIESTOROVÁ SUPERŠTRUKTÚRA NA ROVINE

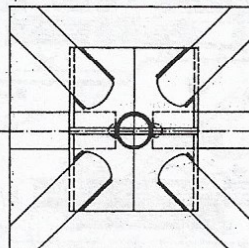

ČELNÝ POHľad NA SUPERŠTRUKTÚRU ULOŽENÚ V ČLENITOM TERÉNE

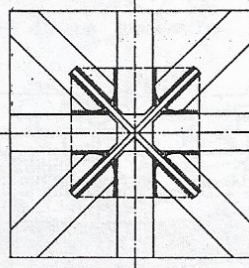

MOŽNOSTI POUŽITIA SUPERŠTRUKTÚRY V RÔZNYCH TERÉNNÝCH PODMIENKACH

KRÍŽOVÝ SPOJOVACÍ KLĽB POHľad

PÓDORYS

2

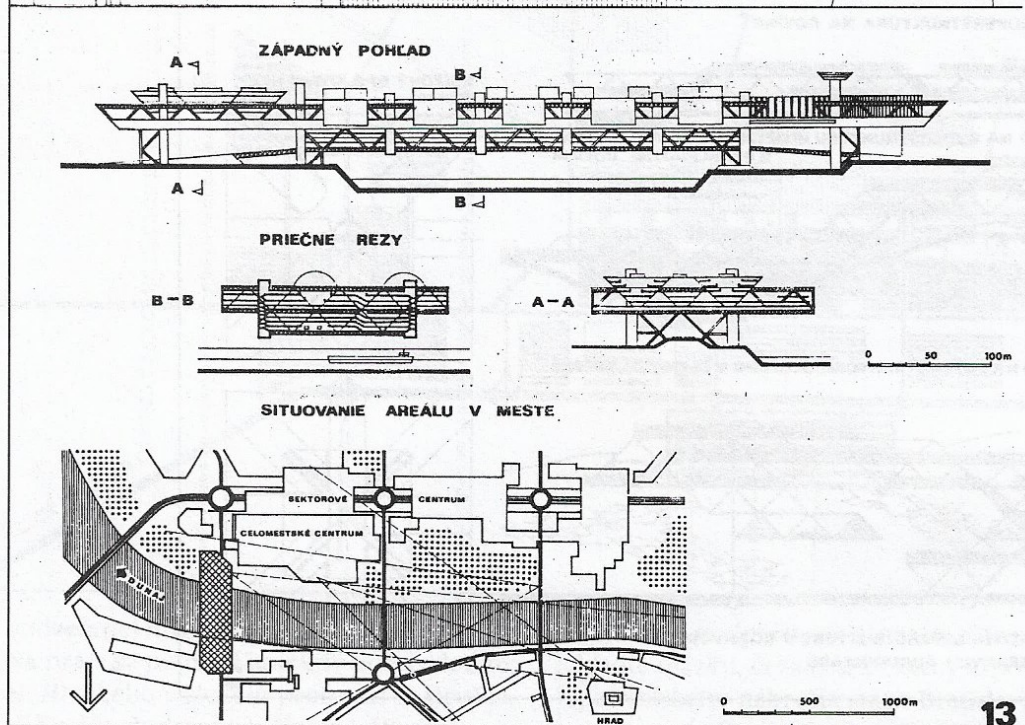
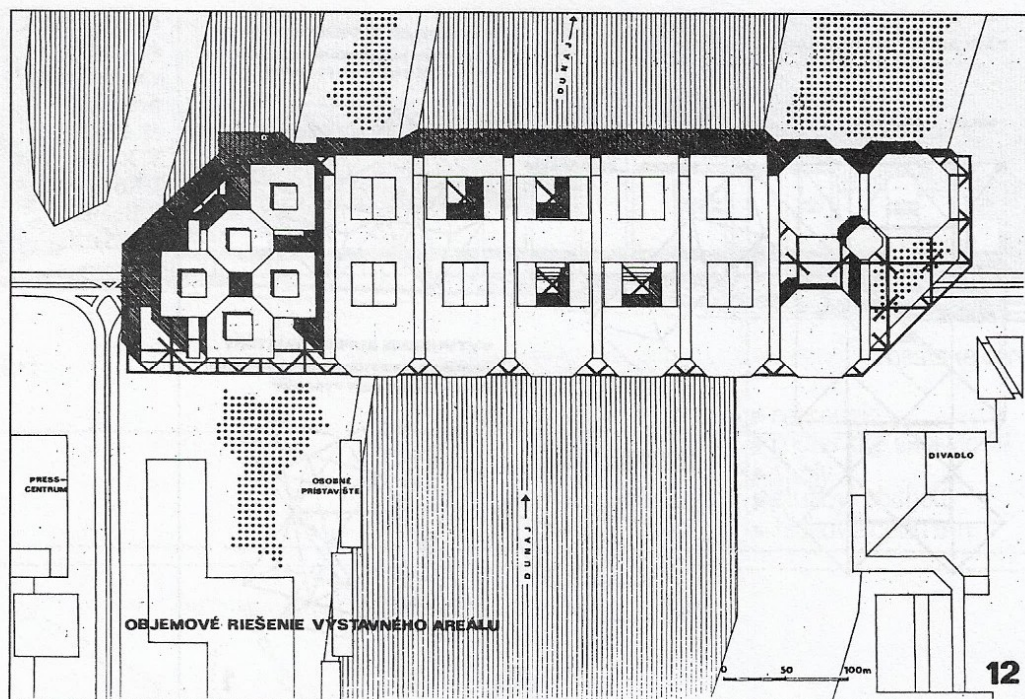
5 Priestorové štruktúry v urbanizme, princípy, M. Hladký, V. Karfík, J. Komrska, P. Beňuška (1975)

ými, športovými, spoločenskými, zdravotníckymi a ďalšími zariadeniami na ploche 20-25 % celého areálu. Veľkorysá koncepcia areálu je dodnes naplnená len z malej časti a realizácia je ohrozená necitlivým trasovaním diaľnice. V navrhovanom priemyselnom areáli Petržalka-juh (spolupráca E. Klaučo) mali byť prenajímateľné výrobné priestory, bola to akási predzvesť súčasných priemyselných parkov.

2.4 Typizačné a normatívne práce

Na začiatku sedemdesiatych rokov sa ukázala potreba novej konštrukčnej sústavy pre občiansku a bytovú výstavbu, ktorá by umožňovala progresívnejší spôsob výstavby.

Mala vzniknúť univerzálna veľkorozponová konštrukčná sústava - UNIVEKS. V SUPO a neskôr v URBIONE sa mali riešiť urbanistické hľadiská tejto konštrukčnej sústavy (obr. 10). Práce viedla v r. 1972 a 1973 D. Kaliská s odbornou spoluprácou M. Hladkého a V. Karfíka. Riešitelia pochopili úlohu komplexne a okrem urbanistických hľadísk venovali veľkú pozornosť podstate konštrukčnej sústavy s cieľom vytvoriť taký systém, v ktorom by neboli typizované rôzne objekty, ale univerzálna kostra, ktorá by umožnila vytvárať urbánnu štruktúru flexibilnú, adaptabilnú, inovabilnú a polyfunkčnú.

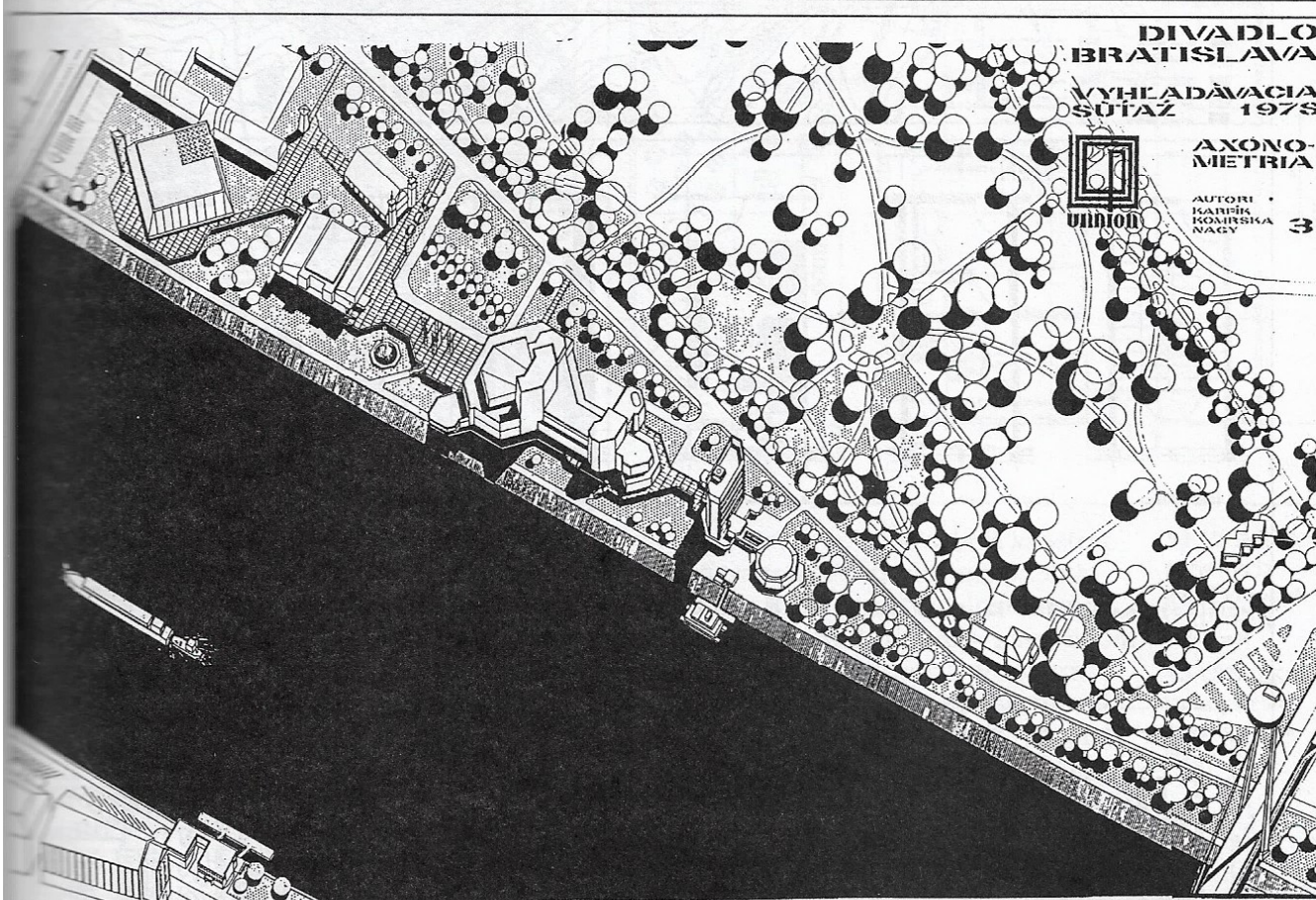
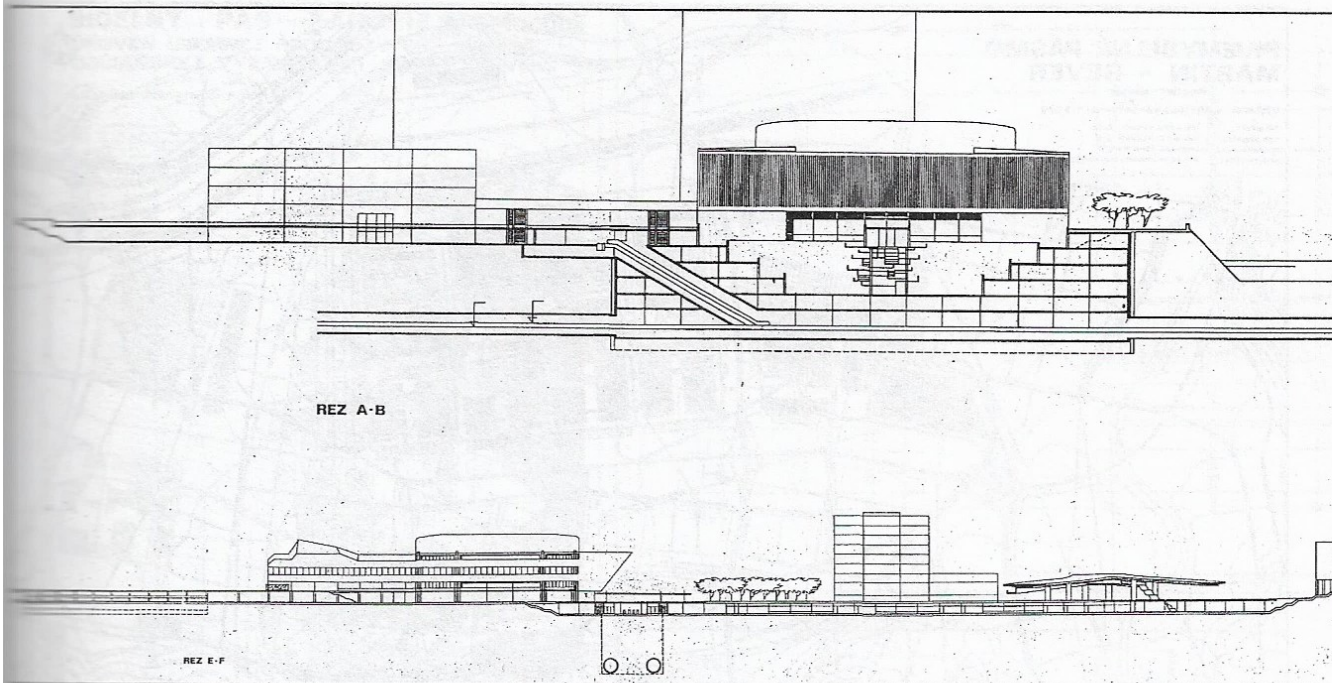

Základom univerzálneho konštrukčného systému bola najmenšia použiteľná bunka (obr. 11). Od nej bol potom odvodený optimálny univerzálny modul 8,10 m x 8,10 m. Ďalej sa skúmalo použitie modulu na rôzne dispozície s cieľom dosiahnuť možnosť ich vrstvenia nad sebou a nahrádzať ich pri zmenách. Takto sa študovali dispozičné riešenia vhodné pre administratívu, parking (obr. 12), školy (obr. 13), byty (obr. 14) a ďalšie zariadenia vybavenosti. V druhej časti práce sa potom overovalo možné využitie UNIVEKS-u v rôznych prípadoch potenciálnych rozvojových území, najmä pre novú

výstavbu na nezastavaných plochách, ale aj pre dostavbu jestvujúcich funkčných areálov (obr. 15, 16).

Z dnešného pohľadu si vieme dobre predstaviť, že by takýto konštrukčný systém bol aplikovateľný pre územnoplánovacie praxe ako vhodný nástroj pre stanovovanie regulatívov funkčného využitia a intenzity zastavenia územia.

Ďalšou prácou V. Karfíka v tejto skupine prác boli v r. 1975-76 „Štandardy pre automatizáciu urbanistického projektovania“. V. Karfík koordinoval ako vedúci tímu prácu encyklopedického charakteru, v ktorej sú

zhrnuté normatívy a ukazovatele pre všetky urbanistické funkcie, od bývania cez služby, po výrobu. Prakticky všetky uvádzané normatívy sú, pochopiteľne, prevzaté z rôznych prameňov, cenné je ich zhrnutie do vyše 200-stranovej brožúry, ktorá má svojou komplexnosťou obdoba len v zásadách a pravidlách územného plánovania, spracovaných vo VÚVA Brno a URBIONE v r. 1980.

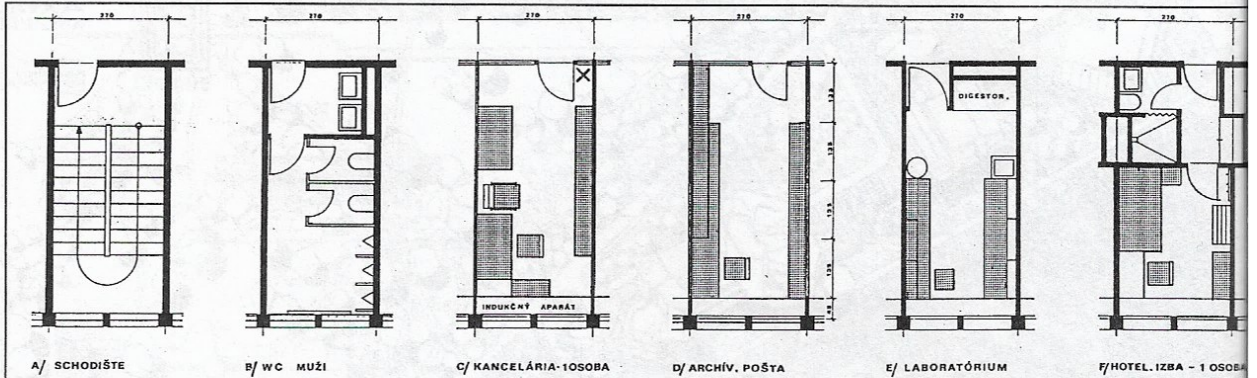
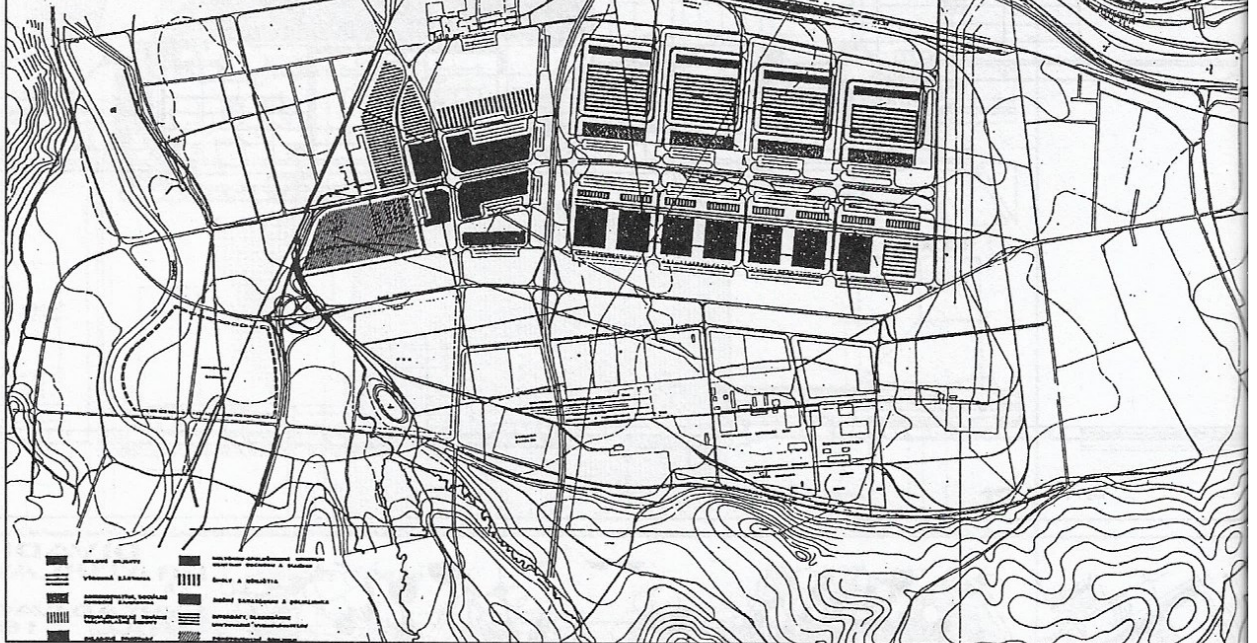
7 Urbanisticko-zastavovacia štúdia „Dunaj“, pozdĺžny rez stanicou, rez zničenou pešou úrovňou, M. Hladký, E. Hruška, V. Karfík, J. Komrska, J. Hladký (doprava), 1975

8 Divadlo Bratislava, vyhľadávacia súťaž 1978, axonometria, V. Karfík, E. Nagy, J. Komrska

PRÍEMYSLNÉ PÁSMO MARTIN SEVER

VÝSLEDNÝ NÁVRH
URBION - BRATISLAVA - 1973 - M-1-5000

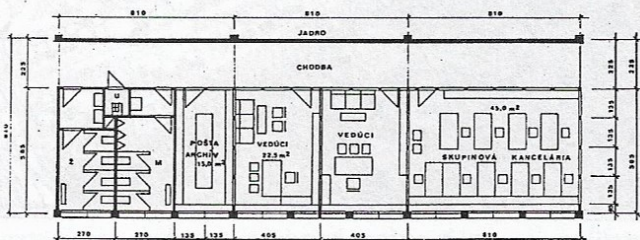
NÁMESTEC: ING. ARCH. ZIBÁK C. S.
VOD. PRÍEMYSLOVÝ: ING. ARCH. HLADKÝ C. S.
M. PROJEKTANT: PAUL ING. ARCH. KARFÍK
SPOLUPRÁCA: ING. ARCH. ANDRÍK, ING. KONČEK, ING. STATELOVÁ

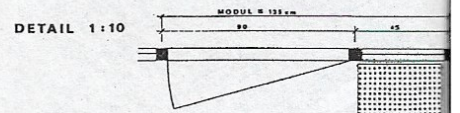
A/ SCHODIŠTE B/ WC MUŽI C/ KANCELÁRIA-10SOBA D/ ARCHÍV. POŠTA E/ LABORATÓRIUM F/ HOTEL. IZBA - 1 OSOBA

PRÍKLADY NAJMEŠEJ POUŽITELNEJ BUŇKY NPB

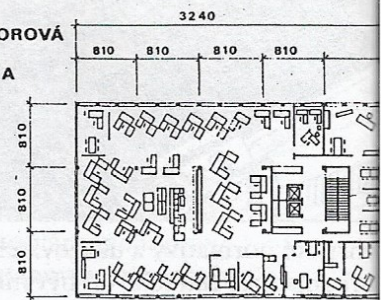
M = 1:50

PRÍKLADY KANCELÁRSKÝCH PRIESTOROV
NAJMEŠIA POUŽITELNÁ BUŇKA = 270 m² M = 1:100

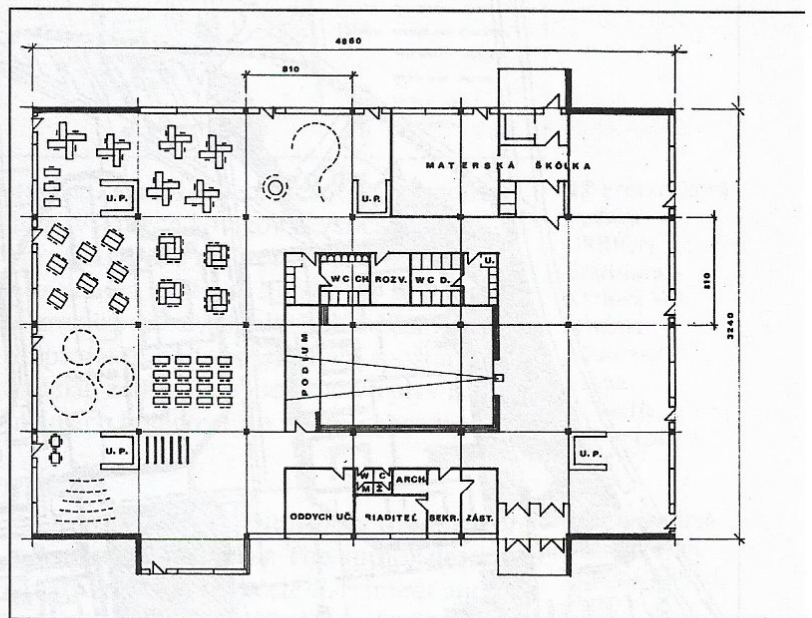
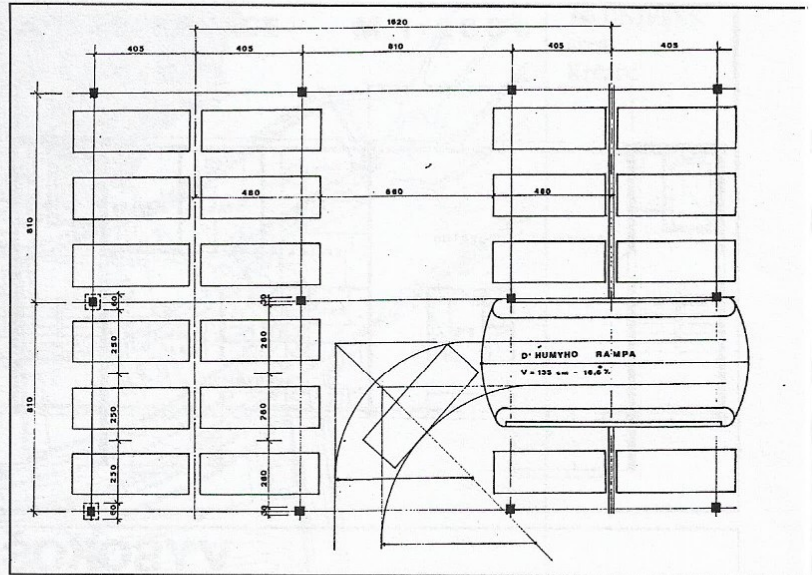
VEĽKOPRIESTOROVÁ KANCELÁRSKA BUDOVA

9 Priemyselné pásmo Martin-sever, V. Karfík, spolupráca P. Andriák, J. Konček (doprava), V. Statelová (vodné hospodárstvo), 1973

11 UNIVEKS, príklady najmenej použiteľnej bunky, príklady kancelárskych priestorov

Strana 31 hore
10 UNIVEKS - štúdiá sídelný pás Záhorie, D. Kaliská, spolupráca M. Hladký, V. Karfík, 1972

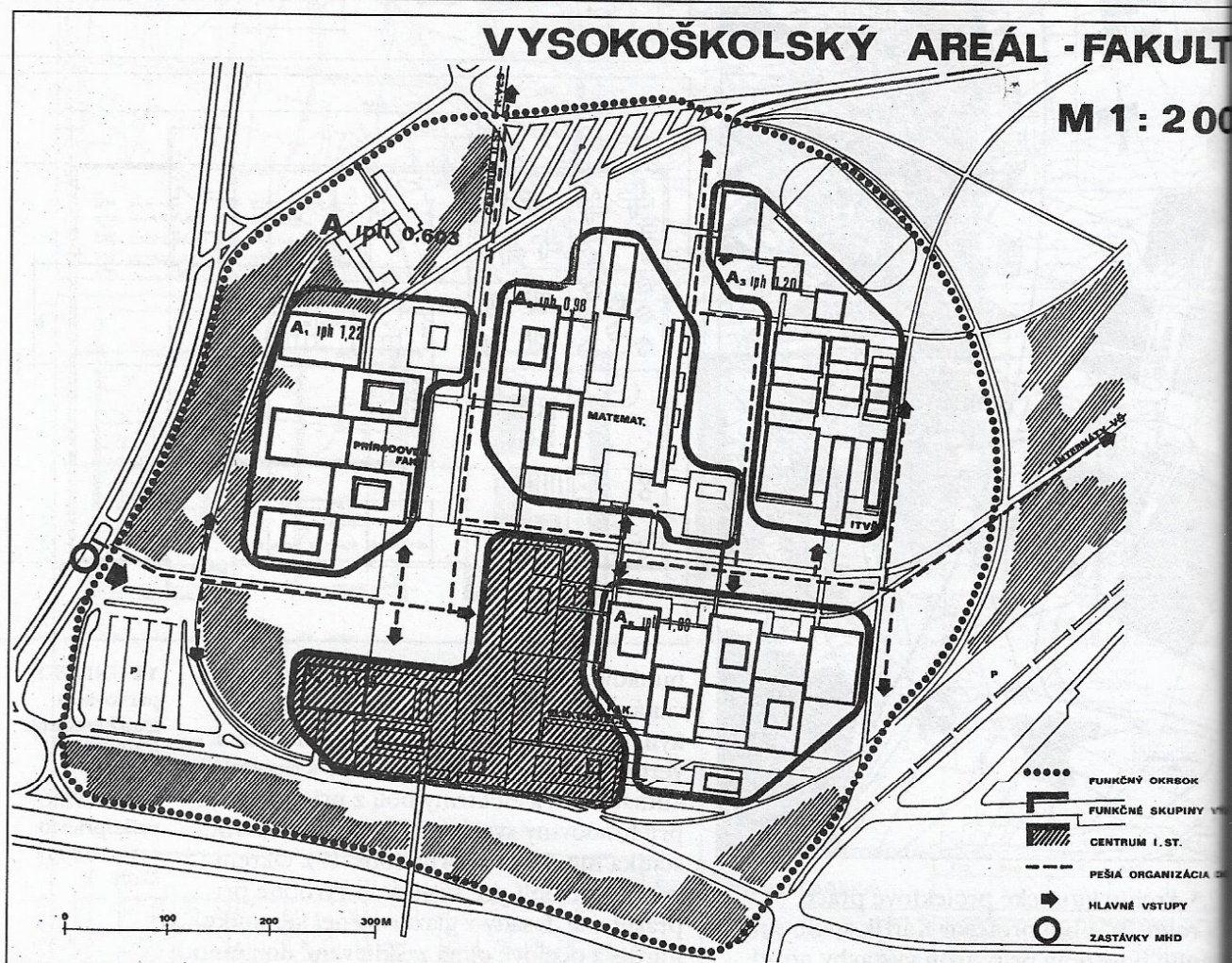
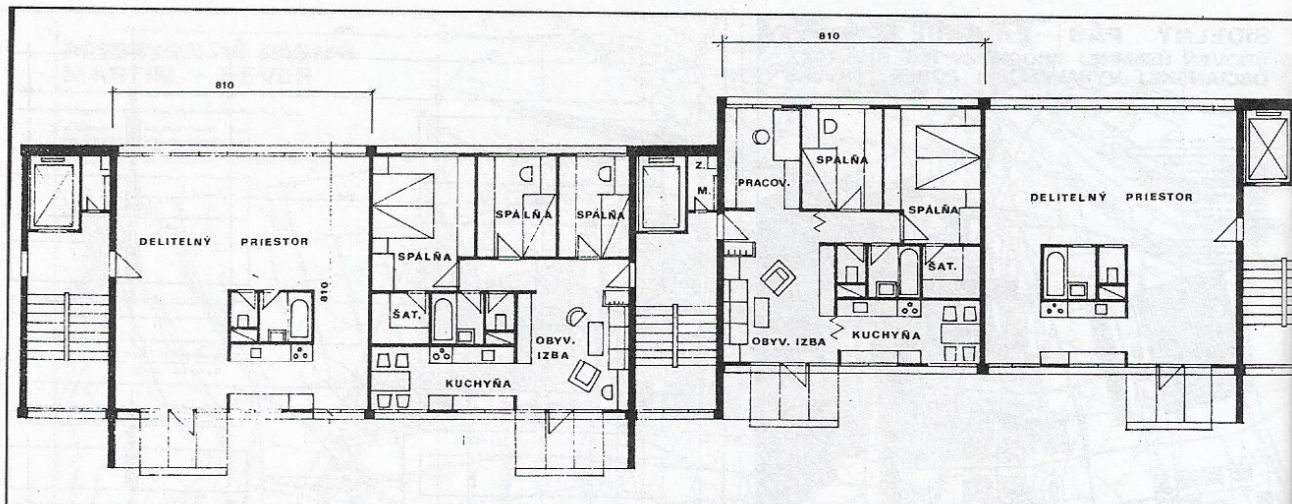

2.5 Architektonické projektové práce

V roku 1974 bol profesor Karfík spolu so mnou poverený prípravou výstavby novej prevádzkovej budovy pre URBION. Od úplného začiatku sme si pri koncipovaní budovy vzali za cieľ vytvoriť najmodernejšie, súčasové, flexibilné pracovisko, založené na princípoch veľkopriestoru zariadeného formou kancelárskej krajiny (Bürolandschaft). Počítali sme s individualizovaným pracovným miestom v pracovných boxoch. Veľkopriestor mal rozmery zhruba 20 x 40 m a bol vybavený klimatizáciou. Pre pracoviská, ktoré nemôžu byť umiestnené vo veľkopriestore, boli navrhnuté individuálne

bunkové kancelárie. Budova bola konštruovaná ako trojtrakt so stredným monolitickým jadrom. Krajné trakty mali minimum vertikálnych konštrukcií, stropy s rozvodom klimatizácie a elektriny boli z priestorovej priehradoviny systém GYRO podľa návrhu statika Ing. Russa z Brna (obr. 17). Okrem koncepcie boli pre realizáciu výrobné pripravené aj fasády z glazurovanej keramiky hrdis a oceľové okná zaskliavané do gumových profilov. Projekt bol prihlásený do celoslovenskej prehliadky architektonických prác, myslím, že v r. 1976, kde postúpil do celoslovenského kola, ale z ďalšieho posudzovania bol vyradený, pretože sa rozhodlo, že sa projekt nebude realizovať. Vznikli problémy s pozemkom v Karlovej Vsi pri Metrologickom ústave a okrem toho sa rozhodlo, že stavať je možné len tradičnú konštrukciu z typizovaného železobetónového skeletu Priemstav. Neradi sme prijali tieto podmienky a navrhli

- 12 UNIVEKS,** parkovacia garáž vmodule 8,10 x 8,10
- 13 UNIVEKS** veľkopriestorová varianta školy

sme pre tri inštitúcie URBION, ÚAK, VÚC tri tradičné kancelárske bloky s bunkovými kancelármi na spoločnej podnoži s veľkopriestorovými miestnosťami (obr. 18). Spracovali sme objemové štúdie pre URBION a ÚAK. Projekt budovy ÚAK vypracoval architekt P. Mišejka, ktorý v projekte dôsledne dodržal hmotovo-priestorové riešenie z našej štúdie - prízemnú počítačovú halu, 5-podlažný blok kancelárií so stupňovitou konferenčnou sálou na najvyššom podlaží

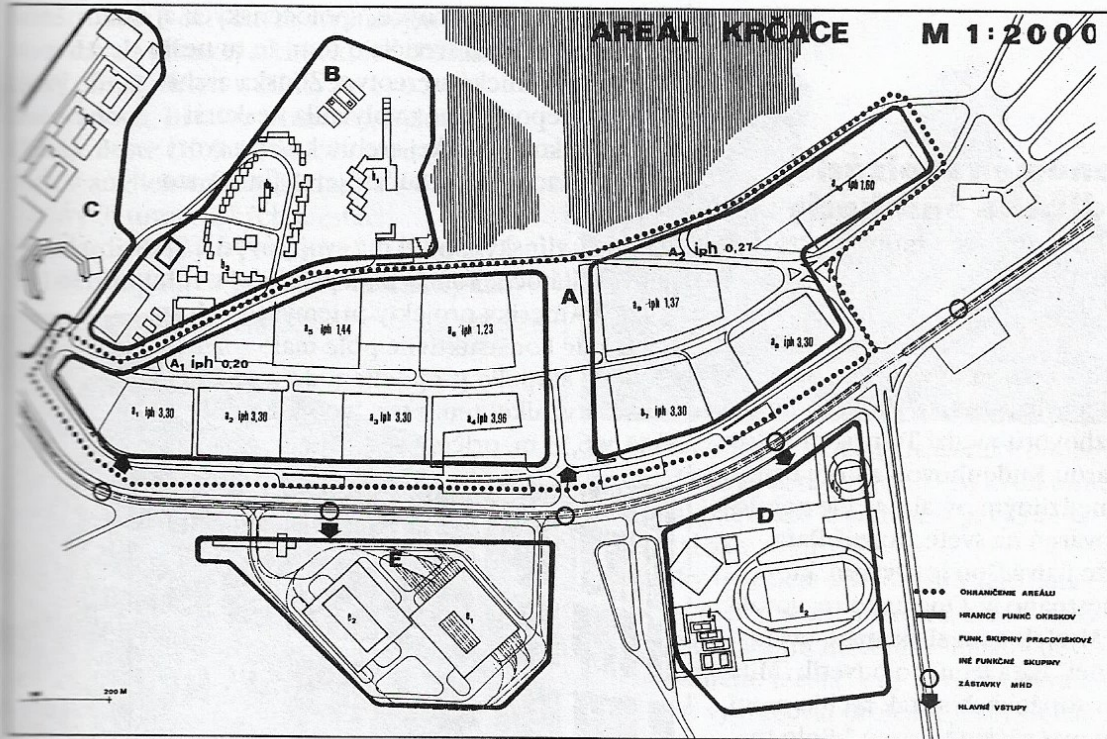
a horizontálne členenie priečelia. Realizovaná časť komplexu - budova ÚAK, žiaľ zostala torzom, pretože ďalšie časti neboli realizované podľa pôvodného konceptu.

3. Záver

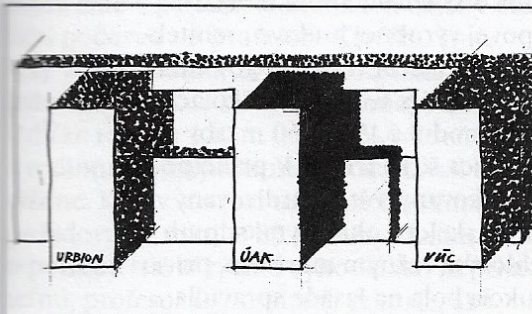
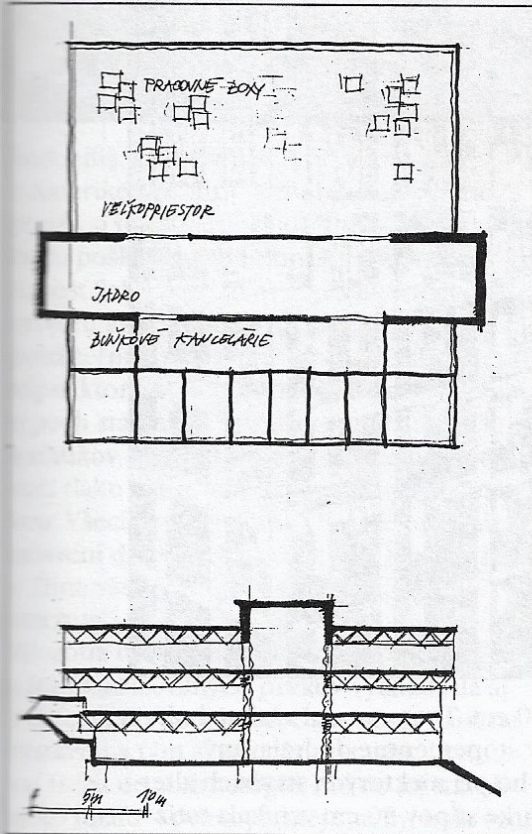
Architekt V. Karfík sa medzi urbanistami - územnými plánovačmi učil, že je možné prispievať k formovaniu prostredia aj inak ako tým, že to, čo dnes kreslím na výkres, vidím zajtra v podobe múrov a stĺpov na

14 UNIVEK
variabilné b
s veľkoroz-
ponovou
konštrukci
8,10 x 8,10 m

15 UNIVEK
štúdia, 1973
vysokoškolsk
areál - fakul

16 UNIVEKS,
areál
Krčace

stavbe. Zvládol to s profesorským nadhľadom. Všetkých kolegov ale súčasne učil prepájať vízie s realitou, najmä tou technickou. A hoci môžeme ľutovať, že sa nepodarilo zrealizovať myšlienky V. Karfíka vložené do projektu budovy URBION, môžeme sa nádejať, že Karfíkov pozitívny vplyv na mladších kolegov túto stratu nahradí.

Resumé

Jan Komrška: *Non-Traditional Creation of a Pragmatic Architect*. The author describes situation, when respected architect and university professor Vladimír Karfík involuntary left Faculty of Architecture in Bratislava and began working in an urbanistic studio of state project organisation, with some of his students spanning several generations as one of them. In those ten years that he worked there, he dealt with prognostic urban visions, urban architectural studies, urban and architectural studies of industrial zones, normative works and architectural projects. Emeritus university professor with incredible vitality entered the professional area, which even though related to his previous field of work, was nevertheless different in many respects. Professor Karfík excelled in working teams through his professional and personal authority, even though in most of the tasks, he was only a member of a team, and not its leader. He personalised a well known thesis, that the greatness of an authority does not depend on the place in hierarchy.

17 Prevádzková budova URBION, Bratislava - Karlova Ves, schéma pôdorysu a rezu, V. Karfík, J. Komrška, 1975

18 Areál administratívnych budov URBION, ÚAK, VÚC Bratislava - Dúbravka, schéma zástavby, V. Karfík, J. Komrška (1976-1977)